

Addere vincturas vellent cervici catenas
 Et glomerare meo colla rotunda iugo
 Permitto Nomen nec me defendere telis
 Conabor, collo parcite turba meo.
 Si quoque me dignum possem censere Poetam
 Isto non essem nomine dignus ego
 Hungarico quia non resonant mihi pectora versu
 Sed me sunt latius pectora ranca modis
 Vos estis vates, vos norunt astra, solumque
 Vestra aequor sistunt carmina saxa movent
 Non ego sum vates, quia carmina fingere tento
 Rara Poetarum gloria rara cohors
 Placati redeunt, et jam mihi corda levantur
 Nec pictus vultu, cernitur esse timor
 En timui vates, nunc Patria justa timenda est
 Arma cruenta magis posterioris erunt
 Cur ego Romano vellem contendere versu?
 Quam pater incultos Patria lingua modos
 Attila vectigal Romam solvisse coegit
 Romano digner Carmina ferre pede
 More colam Latio, victorum numina vates
 Summa quidem Vates numina Romania [!]
 At quod in Ausonios nova Carmina fero campos
 Propositis Metris causa docenda mihi
 Non vellem Patris, mediocria dicere versu
 Non mihi selectos sustinet illa modos
 Non amor et studium Patriae langvescit et Ignis
 Pectus qui tegidum non⁷ finit esse meum

Non mihi cum Patria vires, animique recentes
 Labans, et quidam⁶ pectora torpor habet
 Nec pudet Hungarica quod sim de Gente creatus
 Quem pudet, heu! Patrii degener ille soli
 Nullam habeat Patriam turpis nec Numina, nullo
 Unquam sit cuperem faustus ut ille bono
 Ille malis pereat, quae sunt bona perdat iniquus
 Atque malis bona sint, non nocitura minus
 Dum mihi purpureus sanguis mea membra rigabit
 Dumque mihi sicco corpore succus erit
 Dum Capient haec ora Cibum, dum lumina cernent
 Et pes decretum motus habebit iter
 Omnia quae molem faciunt, mihi Corporis istam
 Pars quoque si vivit purior illa mei
 Patria, sint sacra tibi per numina luro
 Vos sitis o Dictis, Numina justa meis
 Hungaricis numeris, si Carmina scribere vobis
 Iam possem toto maximus orbe forem
 Non mihi prout nunc fit premerentur pectora tussi
 Nec flueret spissum gutture phlegma meo
 Possem plura loqui, possem clamare candendo
 Dilectae Patriae, deliciasque meae.
 At mihi sic vix sunt, suspitia pectore lasso
 Quae sint maestitiae signa probata meae.
 Diligo te quamvis, quamvis sis pectore toto
 Ingenioque mihi junctus amicus
 Invideo quodsis tu vates Hungarus ipsi
 Praebeat afflictos Hospita lingua modos.

AJKAY ALINKA

Aranka György és a debreceni diák rézmetszők. Bár a XVI. század közepétől folyamatos a nyomdászat Debrecenben, a rézmetszői tevékenység viszonylag megkésve, mintegy két évszázaddal később jelentkezett a városban.¹ A XVIII. század végén a debreceni református kollégium rézmetsző diákjai közül többen is kiemelkedő eredményeket értek el; az általuk készített térképek, atlaszok (mappák, vagy erdélyiesen: „abroszok”) ismertté váltak Magyarországon és Erdélyben is. A kollégium 1801 decemberében írott tanári jegyzőkönyve szerint az elvégzett munkák elismeréseként jutalomba részesítették Eröss Gábor (1779–1815) Pap József és Pethes Dávid diákrézmetszőket, ez utóbbi 1799-től volt a kollégiumban „subscribálva”. Ecsedi István, aki feldolgozta a kollégiumban folyt rézmetszői tevékenységet² – e három diákról írva kiemelte, hogy munkájuk „koronája” a Nagybritanniáról készült térkép, amelyről mutatványlapokat küldtek szét előfizetők gyűjtése céljából.

⁶ nec⁷ nobis¹ TÓTH Béla: *A debreceni rézmetsző diákok*. Bp. 1976.² ECSEDI István: *A rézmetszés művészete a debreceni református kollégiumban*. Debrecen, 1931.

Az Erdélyi Magyar Nyelvművelő Társaság – és annak sokáig titkára, Aranka György élénk kapcsolatot tartott fenn a nyomdászokkal, könyvnyomtatókkal, és mint az alábbi levél is bizonyítja – kapcsolatba került a hírnévre szert tett debreceni rézmetsző diákokkal is. A kialakult kapcsolatnak eddig mindössze az itt közlésre kerülő levél a bizonyítéka, amelyből kiderül, hogy a rézmetsző diákok 1802. november 18-án Arankához is levélben fordultak – arra számítva, hogy így is növelhetik a készülő munkájukra a várható előfizetők számát. Sajnos a diákok levele egyelőre nem került elő, mint ahogy lappang vagy végleg elveszett a levelezés többi darabja is. Aranka György itt közlésre kerülő válaszlevelét a debreceni kollégium egykori kéziratára őrzi R/744/4. sz. alatt; tartalma nem volt ismeretlen a kutatók előtt, de szövege először most kerül közlésre.

Aranka leveléből kiderül, hogy a rézmetsző diákok jól számítottak: mire kész Aranka válasza, már biztosított 30 igénylő, így nyugodtan megtoldja a megrendelést még húsz példánnyal. De a diákok munkájának az elismerését jelzi, amint Tóth Béla idézett könyvéből tudjuk (27. l.), hogy Erdélyből több helyről érkeznek további megrendelések; Erdély gubernátora, Bánffy György pénzadománnyal is kifejezte elismerését. Aranka Marosvásárhelyen pedig eredményes közvetítő lehetett; a mintapéldány pedig a munka minőségét hirdette.

Nagy kár, hogy a feltehetően folytatódó levelezési kapcsolatnak egyelőre nincs nyoma. De az egyetlen megmaradt Aranka levél így is bizonyítja a rézmetsző debreceni diákok eredményes munkáját, a növekvő érdeklődést, sőt ezen is túl, jól sejteti: a nyomdászok, könyvkötők, könyvárusok, és nem utolsósorban a rézmetszők tevékenysége Magyarországon és Erdélyben is – része a kor szellemi életének.

*Aranka György levele Eröss Gábor, Pap József és Pethes Dávid
debreceni rézmetszőkhöz*

Eröss Gábor, Pap Josef és Pethes Dávid ő Kelmeknek mint Érdemes Baráttainak
Aranka György

A mult Nov. 18.dikán irt Leveleket, Angliának melléje zárt Abroszszával együtt, örömmel vettem. Az értelme ez: Európát hasonló 12 Szép abroszbann ki akarják Kelmetek adni; mindössze a 12tőt 3 rft. 30 Xrért; mennék végire előre, a mennyiben lehet, hogy itt és a vidékenn hány kelne el. Én egy jelentést melléje tévén és a közönséget bizonyossá tévén, hogy a más 11 Abroszok is hasonló Szépek fognak lenni, mint a bé küldetett; mind a Mlgs [méltóságos] K.[irályi] Táblánn, mind a Városonn levő Uraságokrol mind a Colegyom beli Ifúságtol feles jelentkezéseket vettem, hogy ha a Munka Szép és Jo lessz, az irt áron megveszik, csak tessék bé küldeni. A magokat jelentőknek számok többre megyen 30nál; de 50nt bátran bé lehet küldeni. Küldjék az én kezembe. Tegyenek beléje egy Levelet, v[agy] Antal³ v[agy] Tompa⁴ Ref. idevalo Profeszszor Urakhoz valamelyikhez. Mert megeshetik hogy én azomban olyan állapotban eshetem hogy azért e X bé küldendő Munkák se az pénz ne veszedelmezzék: a bátorságért ezt kell csinálni. Ha bizonyosabb és egyenesebb alkalmatosság nem leszen, a Debreczeni Sokadalomkor, a Kolosvári Könyvkötők bé hozzák. Pesti Könyvárrus Kiss István⁵ Uram megmondja kire kell bizni. A Kelmetek munkájok mindenek előtt kedvességét; igyekezetek dicséretet nyert. Énis jo Szivel

³ Antal János (1767–1854) a történelem és a filológia tanára a marosvásárhelyi református kollégiumban.

⁴ Tompa János (1770–1834) professzor Marosvásárhelyen, majd Nagyenyeden.

⁵ Kiss István (†1805) pesti könyvkereskedő.

ajánlom mindenben Szolgálatomat tehetségemig. T[ekintetes] Prof. Budai Ésaias⁶ Urat szivesen tisztetem. Azonn kérem, hogy az eddig Debreczenben oskolák számára ki jött Classicusok pl. Phodrus (Phaedrus, Caius Julius ?), Comélius, Nepos, et. elszenvedhetetlen nyomtatás hibájival megrakva jövéen ki, és azért bestelenül: ezt a bestelenséget vegye el a szép hirü nevü Debreczenről. Aztis megkének jobbitani benne: hogy a V betüt ne nyomtassák u-val. Más a mai világ ezenn az öregek tulajdonságánn, hogy az ilyen aproságokbol nagyot csináljon, tul vagyon. Énpedig ajánlom magamat Kelmetek barátságába és szerencséltetem!

M[aros]Vásárhely 20 X^{br} [december] '803.

ENYEDI SÁNDOR

Kazinczy Ferenc könyvei Marosvásárhelyen. (Adalékok Kazinczy könyvtárának történetéhez.) A Kazinczy levelezés ismerői jól tudják, hogy a széphalmi poéta milyen sokszor szól a KÖNYV-ről, a könyvek gyűjtéséről. S a téma gyakoriságának tettenérhető eredménye Kazinczy szépen gyarapodó könyvtára. Azt is tudjuk, hogy elhatalmasodó anyagi gondjai miatt 1806-ban a tulajdonos a könyvek eladására kényszerül. Már az év elején Schedius Lajoshoz intézett levelében írja:

„Nékem Münchenből három láda Hungarica-im érkeztek. Antiquáriusi portékák. Ezen új szerzeményemet sok sok esztendőki gyűjteményeimhez csaptam, 's el akarom adni... Debreczen és Patak most pénz nélkül vagyon; épít. Ott nem remélhetem, hogy Vevőre kapjak. Különbén annak adom, a'ki kedvet mutat reá.”¹

Fél év múlva a Consistoriumot keresi fel ajánlatával:

„Magyar dolgokat illető régi és ritka könyveimnek 's képeimnek gyűjteményét, mellyet tavaly egy Bavariában vásárlott Bibliotheca által gazdagítottam, mutatom-bé itt a 'Fő Tiszt. Consistoriumnak, hogy azt, ha méltónak látja, a' Debreczeni Collegium számára megvehesse... Az egész gyűjtemény mintegy 1400 darab könyv, és 900-nál több kép, topographiai, prospectusi, militaris rajzolat és mappa, 's az ára Két ezer Rfor. 's ebből alkuképen el nem engedek semmit...”²

Végül az egyházkerület 1806 októberében tartott gyűlése úgy dönt, hogy 1694 forintért a sárospataki kollégium számára megveszik a felajánlott könyveket. A vételár egy részét az egyházkerület előlegezte, a többi jötevek adománaiból gyűlt össze.³ A gyűjteményt 1807-ben szállították Sárospatakra. A másfélezer nyomtatvány jegyzékét maga Kazinczy készítette el: „Bibliotheca antiquaria rerum hungaricarum Francisci Kazinczi Bibliothecae Collegii Reformatore. Sárospatakien-si illata 1807.”

Természetesen a kényszerű eladást követő években Kazinczy nem hagy fel a könyvek gyűjtésével. Lassan-lassan növekedni kezd egy második gyűjtemény, amely később ugyancsak eladásra

⁶ Budai Ésaiás (1766–1822) a bölcsélet és a hittan tudósa, pfszessor a debreceni kollégiumban. Arankával több levelet váltott.

¹ *Kazinczy Ferenc levelezése*. Közzéteszi VÁCZY János. IV. Bp. 1893. 37.

² Uo. 242–243.

³ SZINYEI Gerzson: *A sárospataki főiskolai könyvtár története*. Sárospatak, 1884. 46–47.